БРОЈ 6. У Београду 20. Фебруара 1887 ГОДИНА VI

УЧИТЕЉ

ОРГАН
Учитељског удружења за образовање и васпитање

Излази три пут месечно: 1, 10 и 20. Цена је листу: за годину 10 дин., за по године 5 дин. За стране земље 12 франака

Претплата шаље се уредништву „Учитељ"-а, Скопљанска улица. Рукописи се шаљу у плаћеном писму

Рукописи се не враћају.

Удружење је снага
Учитељ је душа школи

ЧЛАНОВИМА УЧИТЕЉСКОГ УДРУЖЕЊА

Г. Коста Петровић учитељ, поднео је оставку на чланство у Главном Одбору, која му није уважена, о чему је и писмено извештен. Како он није долазио на састанке — то је Главни Одбор његово место упразнио и на XIV састанку од 4. Фебруара ове год. изабрао на његово место за члана Главног Одбора г. Јована Бојарића, учитеља теразијског.

Ово се јавља члановима.

12. Фебруара 1887. год.

Београд.

Главни Одбор.

АНАТЕМА НА УЧЕБНИКЕ

У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

Од **Жив. Живановића**, професора

Кад сам ја наумио да пишем и написао свој чланак под насловом *„Трајашност дечијега знања*, у свези са питањем *о учебницима у осн. школи I и II.“* (Читај „Учитеља“ бр. 26 и 27 у Децембру прошле 1886 г.) — нисам себи ласкао да ћу моћи разуверити и привржене наставе без учебника, као што сам се опет ипак надао, да ћу унети који разлог више у дневно и важно питање о потреби или излишности учебника у основ. школи. Моје очекивање, да ће који од главнијих представника наставе без учебника, и после дебата у учитељској скупштини, изаћи са новим разлозима, а појединце супрот мојим разлагањима, моје очекивање није ме преварило. „Учитељ“ бр. 2 од 1887 год., донео је један чланак под насловом: *„Против учебника у основној школи*, одговор Жив. Живановићу, професору“, дакле, правце на *моју адресу*. Полемичка пристојност захтева да се зауставим и на том чланку, чији се писац означио шифром „Vis“, коме би можда, место сваког даљег полемизирања, најбоље било просто послати један обавезан програм наставе данашње (а и сваке будуће) основне школе.

Као што се могло и очекивати, писац полази под барјаком „ума“, „живе речи“ и осталих девиза модерне педагогије, позивајући у помоћ и „Болан Дојчина“ и неког старца из Богатића. Постављајући тврђе своје разлоге на Авалу и Медведник, одакле преко „немих слова“ изводи свога неког лава, који је, по његовим успоменама, „био неко обично теле с гривом без рогова...“ (доста жалосно!)... па онда на једној „високој планини“, чини једну посету „Северу“, — од куда се најпосле враћа постављеном питању о учебницима, о којима и јесте реч. Ја дакле не знам, шта је све ово требало господину писцу. Он је могао ствар, и у њеном интересу, и у интересу читаоца, да престави простије, ставивши ту просту алтернативу: или — или, навевши разлоге за и против.

Из његове приповетке „Болан Дојчин“ — видимо да је он ту песму *чуо* и — *заборавио;* дакле наводи разлог више о заборавности. — Ефекат приповедања, који је на њега учинио старац са Засавице, јесте обичан, какав је па ме учинио и један старац са Дубља. Лако је нас, данашње колено, а уз то школоване одушевити да слушамо ове, тако да кажем, полусвете остатке из јуначких редова ослободилаца Србије. Али учебници остају ипак на свом месту. А што се писац вајка, да преко свију описа није могао имати праву слику о изгледу северних предела, о лаву, камили, Авали и Медведнику — то је крива *пролазност* усменог описивања, немогућност да се речма пластично престави све оно што је у простору и што својим такозваним тоталним тј. целокупним утиском и од

једном дејствује. Није то само пишчева мана; то је мана свију нас. Бајрон, енглески песник, који баш уме пластично да преставља своје предмете ипак узвикује на једном месту: Што поета није као сликар, па да као овај, одједном изнесе своју слику, коју тако мучно мора речима да описује. На послетку што износи дејство гледаног и читаног „Ревизора“ Гогољевог, — то само убија кредит свакој усменој настави, јер све је једно читао ко „Ревизора“, или га *слушао,* није пластично ни једно ни друго. Навођењем овога примера ја не знам да ли је писац имао намеру да се уза сваку школу заведе по једна позорница, где би се дела и људи онако „истинито“ стварно „изигравали.“ Пројекат леп, пажње достојан — али немогућ. То је исто тако немогуће као што је и то немогуће амо у Нишу „показати“ ђачету Авалу и Медведник, а другом тамо у Београду нашу Суву Планину, а лава и камилу свима; ма да ја не верујем да су *слике* животиња тако немоћне, да и после лепе слике лав изгледа као „неко обично теле са гривом а без рогова.“ — Овде је се госп. писац без потребе дегредирао, тако, да чак и ми о њему боље мислимо. Треба дакле те недаће наставне имати на уму, па се помирити са границама могућности *и трудити се да се у том оквиру што бољи и што трајашнији резултат постигне.* Све ове горње немогућности неће победити ни н а ј в е ћ и противници учебника: чега нема, нема! Живот — та покретна школа — ту је, да попуни те празнине, које се из непокретне скамије школске не могу попунити ни са најбољом вољом нашом. Сви горњи наводи заостали су далеко иза тврђења да „Арнаути не знају шта је то поштено и непоштено“ ! ! ! Ја арнаутски не велим да знам како шта они из „етике“ зову — али знам, а знају и други, колико је тврда арнаутска „б е с а.“ Арнаути су можда једини народ у Европи, који дају живот за светињу гостољубља и гостопримства бранећи добеглога, чак, ако би он и *брата* убио. О, кад би се многи „цивилизовани“ са својим растегљивим моралом угледали на јуначке арнаутске фисове! Знао сам, (чини ми се) и ја за она лепа начела г. писца, на која ме има доброту да подсети уважени противник учебника „да их имам други пут на уму“, т. ј. ако се добро опомињем нису ми била непозната начела: „Мало темељно — свестрано“ и „за живот а не за школу и ревизора.“ Али тешко би ме било уверити да оно што се („поругателно“) учи „за школу“ и за тога добросрећног ревизора, — није у исто време и за живот. Ми о заблудама нећемо говорити, но *о озбиљном раду школском,* коме смо сви пријатељи.

Све те мудре изреке датирају из времена кад је настава била у повоју, кад је било по школама више грешења него правилнога рада. Сад су то пребринуте бриге. И програми школски, и учитељи и ревизори — све је то нераздвојно од живота. Бар данас неће никоме пасти на ум да се вежба, колико нпр. невидљивих бића може стати на врх од једне игле, и томе подобно. Од таквих се тела бранио и Шопенхаурх и сви философи. Данас се сва та начела знају „на изуст.“ И ако би се ко и хтео да одвоји „од живота“, то би могао чинити само за две године, — више не.

Један екстрем изазиње други, а као што се зна, крајност ни једна не ваља! То је старо искуство. Безумно, несрећно неупотребљавање учебника неко време, изазвало је сада ову не мање штетну опозицију учебницима. Моји чланци у 26. и 27. бр. „Учитеља“ од пр. год., полазећи од факта да деца брзо заборављају — ишли су на то да ову крајност противних назора измире и свему своје место одреде. Наравно, ником ни на ум не пада да уведе старога „Шлендријана“ са његовим лесковим асистентом са задавањем и „слишавањем“. У томе су већ, Богу слава, сви наши учитељи на чисто. Свак се, по могућству труди да свој део принесе на олтар просвете, свога позива и своје — заклеткве. У тим чланцима дата је права мера свему: *усменом, живом делу наставе* на првом, *господарећем* месту у у школи; *учебницима* је одређена њихова потчињена вредност и употреба. Тамо је говорено и о вежбању и „развијању суђења код деце“, које и писац тако тражи, и одређено, колико лежи на учитељу, толико на учебнику, и да се први другим заменити не може и не сме. Ја не могу дакле поново цитирати све оно што је у два броја већ узело знатан простор. Коме је било до без предрасудног расуђења могао је бити на чисто. Ја не могу узети на себе ту улогу, да људе, који у својим оделитим назорима траже задовољства, покренем да јавно рекну: ми немамо право! Толико ја не тражим од противника учебника. Али ја тражим, да се, у интересу школе, деце, наставе, ода свему „свој део.“

(СВРШИЋЕ СЕ).

ХРИШЋАНСКА НАУКА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

(ПРИЛОГ ЗА РЕОРГАНИЗАЦИЈУ ОСН. ШКОЛЕ)

(СВРШЕТАК).

Рекосмо да би се могло моралисати чак и у Гимнастици. И може. Кад се у Хришћанској науци може рећи н. пр. како је то *доказ* да је Христос свемогући бог што се дискос (или путир) покрију платном („воздухом) *.) — и онда за то што се не би могло после гимнастике докле се деца одмарају, повести разговор о томе, како гимнастика снажи тело, човек буде здравији способнији за рад, па како може да више користи, како треба да користи себи и ближњима и т. д? Може се дакле и ту надовезати па моралисати. Па кад се чак и у гимнастици може надовезати па моралисати, шта да се рече за ваљану читанку? Зар се ту не може 10 пута више моралних поука извести него из хришћ. науке. И на што онда признавати ту моћ само Хришћан. науци?

Ето вам примера како се може надовезивати па моралисати. Може изгледати и смешно ово навртање и надовезивање ради моралисања али тако се врло често чини уз Хришћ. науку. Тако често чине они који оће морал да пре-

*) Види „Богословље“ стр. 90.

дају уз Хришћ. науку. Може нам ко рећи, да баш и треба изводити моралне поуке где год се може. Јест, да треба. Ми не мислимо овим да осуђујемо то надовезивање, јер смо и сами често морали тако да крпимо морал уз Хришћ. науку. Али због тога, што се морално васп. *свуда* узимало, оно није неговано *нигде*. Ми тражимо да се моралном васпитању боље место одреди и више пажње поклони, а не да се оно као сироче прибија уз овај или онај предмет и да се отуда на менгеле извлачи.

Толико о томе надовезивању и на силу извлачењу моралних поука из Хришћ. науке. Сад да видимо какав је и тај морал, који се тако мучно и мало извуче и усади у срца дечија.

Ми смо већ видели да је главни основ на коме се зида целокупно морално васпитање религијом, тај: да треба бити добар и чинити добра за награду, која тамо горе чека; а не треба чинити зло, зато, што тамо горе чекају казани врелога катрана. Дакле: *награда* и *страх* су главни чиниоци који облагорођавају срца верних. Истина има у Хр. причама и беседама и таквих ствари, где се казује како треба чинити добро не очекивајући награде за то. „Што да̂ лева, нека не зна десна“ вели се, али то је опет за овај свет и људе, а наглашује се опет *да неко озго то види, па ће да награди опет*. Нема ту друго, него *награда и казна морају да прате целокупно моралисање у религији*. Негде се само мало врдне од тога, па се после опет изађе на тај исти пут.

Овакав пак начин моралног васпитања, чини нам се, да је и створило данашње себично друштво. И данас се чини добро; има доста људи, који чине добра другим људима, али како? — — Чине за награду. Да човек човеку помогне што, или да му учини какву доброту, то није баш тако ретко, али свуда се ту очекује нека награда било морална било материјална. Ако имате и оћете да платите, да наградите, ви ћете наћи хиљадама људи, који ће вам сваку услугу учинити; ако ли немате, свак ће окренути главе. Врло је мало људи који на награду не помишљају, кад чине какво добро. Или ако баш не мисле нарочито, оно им се некако инстиктивно у души јавља нека нада на награду. А то мора бити тако, кад се од колевке до гроба само таква доброчинства виђају и само такви појмови уливају. Међу тим, доброта која се чини за награду, није никаква доброта. Јесте ли видели, да и највећа тврдица дели милостињу беднима? А чини ли он то, што осећа сажаљење и што оће да помогне бедном? Не. Њему дркће рука кад пружа 5 пара, али он опет даје, јер мисли да за то 5 пара рај купује. Није он крив, што тако глупо мисли о доброти. Њега уче, њему читају само то, како ваља чинити добро за то, што то годи богу, па ће он да награди тамо горе. Такву доброту срца ствара обећавање награде. То проповеда религија, а то јој не ваља. Дакле, с тог гледишта она није за морално васпитање никако угодна.

Да идемо даље.

Пошто је обећавање награде само један мамац да се чини добро, и пошто често може да се посумња у то, па да буде слабе вајде — то је религија морала и друго нешто узети у помоћ. После обећавања награде долази *претња*

и страх. Да видимо шта вреди то за право морално васпитање.

Прво и прво морамо приметити, да је то врбова ограда у данашњем друштву. Данас се врло лако поколеба вера у пакао и рај, и човеку, коме је тамо страх од пакла везивао руке, кад се мало разувери или посумња у то, од један пут остану одрешене и ноге и руке и он може бити најпокваренији човек. Он постане трговац, који све за новац ради, који тргује свачим, па и образом својим. Сем тога, страх никако не облагороћава срце, него га само окива и у ланцима чува да не чини зла, као што већ једном рекосмо. — Дакле страх и претња нису никакви угодни начини за морално васпитање, нити су плодови таквог васпитања стални. Јер човек, који чини добро за награду, толико је моралан, колико и чивутин, који би и оца за новац продао; а човек који је поштен из неког страха, толико је добар, колико и зликовац у гвожђу.

Они, који бране Хришћ. науку као предмет, који има вредности за морално васпитање, а и сви поштоваоци њени, веле да је добра страна религије и та, што човеку у беди и невољи даје неку кураж, улива наду итд. Јест, то може да чини религија. Али колико она користи с те стране појединцима, толико, па и више штети целом друштву, јер се тиме више стварају мирне овчице, које блену и пате у беди, надајући се некој награди за ту трпељивост, или се стварају вочићи, који вуку, тегле, а не прегну да олакшају себи и отресу оно, што их је снашло. Кад се овоме дода још и то, како данас лако може бити поколебана вера у награду горе, онда се види да је и ово врбова ограда и потпора. Јер човек може трпети у беди и надати се да ће то бог видети и наградити, али кад посумња у то, он лако постаје у нужди тој најгори зликовац.

Из свега што смо до сад рекли о Хришћ. науци као предмету, који може да негује морална осећања у основној школи — види се да је та наука неспособна за то. Кроз њу се свуда провлачи морал основан на некој *награди* или *страху*. Оно мало изузетака, где се од овога одступа, тако је незнатно, да га опет награда и казна прелазе и покрију, те се и не види. Међу тим, ми смо већ видели, да морал, кога покреће нека обећана награда или страх, није морал у правом значењу свом. *Добро се мора чинити, за то, што је то морална* дужност *сваког човека, а никако за неку награду или из страха од неке казне. И морално васпитање у осн. школи треба да је такво, да* облагороди *срце дечије, те да оно буде увек готово да чини свако добро за то, што је то добро и што му је то дужност, а не из страха или за ма какву награду.* Хр. наука пак није способна за такво морално васпитање. А да Хр. наука није способна за морално васпитање види се сем осталога и из тога, што је она до сад уливала морал и чувала га, па ето иде се све на горе. И не само то. Они, што се само том науком баве и стручно је изучавају, нису моралнији од осталог света. Попови и калуђери, не стоје у моралном погледу ништа боље од осталих „мирјана.“ Не велимо овим да су они непоштени, него нису бољи од других. И они су никли у овом друштву као

и ми, па смо више мање сви једнаки.

Из свега што до сад рекосмо јасно се види, да Хришћ. наука за морално васпитање не само да нема веће вредности од осталих предмета, него шта више може само рђаве појмове о моралу да улије. И према томе важност Хр. науке за моракно васпитање у основ. школи, није готово никаква, те јој не треба то више ни признавати. То тврдимо, кад говоримо о основној школи, а не велимо ништа о томе, да она има какве вредности — за људе. Може она имати 10 пута веће вредности за људе, као што већ рекосмо, па опет да није за осн. школу.

То је једно. Друго је сад да ли је основна школа *дужна* да даје и какво знање из религије. Ми смо и о томе говорили и рекли смо, да је време већ да школа и црква гледају свака свој посао: црква веру, а школа науку. А то све кад се сумира, онда излази — да Хришћ. наука нема никакве вредности за основну школу, и да треба школу ослободити те дужности, па нека ту дужност врши црква као што личи и као што је право.

Знамо да ће многи повикати на ово и рећи нам, да ми овим идемо на то да уништимо веру. Али не, ми то не велимо, нити смо на то помишљали кад смо ово писали. Ако је религија потребна и корисна народу, нека је, нек остане, нека живи, нека се развија, нека се усавршава, нека напредује све више. Само нека посао и бригу око тога врши црква, јер она мање посла има, а школи су пуне руке послова са сваке стране и без тога. То је и поштено и право. Школа и црква биле су до сада две друге и ви тражите да оне помажу једна другој. Па лепо, и ми то тражимо. Школа је сад толико претрпана послом, да не може ни главе дићи, а црква се одмара, па зар није право, да јој та старија друга бар што год олакша? Нека она учи народ само из тог једног предмета, а школи макар нека остане читаво туце других предмета.

Може нам се рећи: ама ће вера пропасти, ако се од школе одвоји. Али то не мора бити. Ако има вредности за народ и ако је црква буде чувала и неговала како треба, она ће живети, ако ли не, она ће пропасти и у школи и без школе. Није то ништа ново и страшно, да религија буде одвојена од школе. Ено вам других држава,[1]) где је црква одвојена од школе, па видите како вера није пропала. Енглези читају св. писмо више него што га код нас читају сами свештеници, а толику побожност за цело им није школа улила у душу.

Можда ће ко год помислити, да ми не дајемо никакву важност моралном васпитању, кад оћемо да избацимо из основне школе Хришћ. науку, која се како тако до сада бринула о њему. Напротив, ми баш већу важност моралном васпитању дајемо од свију оних, који обожавају Хр. науку. Ми више ценимо поштење него знање и више би волели кад би могли сви људи бити поштени, него да су свé сами доктори наука, а непоштени. И, кад би Хришћ. наука

[1]) У Немачкој, Аустрији, Швајцарској и др. државама учитељи не предају религију, него свештеници или у школи или код куће.

могла да негује морална осећања у основ. школи, не само да би је радо оставили у њој, него би јој дали сваког дана по неколико часова. Али, кад то не може бити, онда се мора на други начин тражити лека овоме злу, које се све више шири.

Морално васпитање узимало се до сад *узгредно* уз Хришћ. науку и уза све предмете, те је од тога мало вајде било. Сваки се бринуо да спреми за ревизора што сјајнији успех; а срце дачије, не може ревизор за онај сат видети, па се слабо на то и гледало. Ученицима се запрети да су мирни и добри док је ту ревизор, а после макар и запалили школу. Ми пак не мислимо да тако треба и даље да остане. Ево како ми мислимо: Морално васпитање треба да иде уза сваки предмет и да се на њега обраћа пажња *где год се прилика укаже,* како за време предавања тако и пре и после њега и, да *уз то учитељ свуда буде жив пример за све.* Али, поред свега тога, више узгредног рада да буде и један нарочити предмет у коме ће се морално васпитање нарочито неговати. За тај посао, по нашем мишљењу, најзгоднији би предмет био: *грађанска права и дужности*, о коме је било говора у 22 броју „Учитеља“ пр. год. Не мора бити све по оном калупу као што је у поменутом чланку казано да се у Француској ради, него на ту форму. У том предмету говорило би се о дужностима, које човек *мора* да врши, јер га друштвене обавезе приморавају на то, за тим о дужностима, које човек *треба* да чини. Ту би дошло пуно примера из обичног живота и њима би се изводило шта је добро, а шта је зло; шта човек треба и мора да чини а шта не треба, ако хоће да је добар и поштен човек.

Примерима из обичног живота више би се учинило, него што се може учинити данас у Хришћ. науци причањем онога што је било пре 2000 година, претњом и обећањем. Оно мало лепих примера, што има у Хр. науци, што могу бити угодни за децу, могу се употребити и овде, а да се не мора ради њих неколико изучавати целокупна религија

Ми мислимо да би се на овај начин могло много боље утицати на морално васпитање деце, него Хр. науком, како се данас чини, или се мисли да чини. Не велимо да би се на овај начин одмах свет преобразио, него само тврдимо, да би се на томе пољу далеко више учинило. И што би се морала усадило, било би усађено као што треба — што би се створило, било би створено. *Тек на овај начин могла би осн. школа стварати будућности поштене грађане, који не чине никоме зла, за то, што се зла гнушају; а помажу ближњем за то, што осећају да им је то морална дужност*, а не за какве медене колаче. —

Толико смо за сад сматрали за нужно да кажемо о овој ствари.

Ми не мислимо да смо овим пронашли нов барут, него смо сматрали за нужно да покренемо и ово питање сад, кад ваља мислити о реорганизацији наше основне школе. Наше је тврдо убеђење да се школа мора одвојити од цркве кад тад, а мислимо да и сад није рано. Онима, који признају да ће то морати бити, али да је још рано, велимо: признајте бар да то мора бити, не опо-

нирајте. А онима, што веле, да наш народ није још „дозрео“ за то, велимо: да је св. Сава чекао док народ сам буде тражио школе, њих ни до данас не би било; и да је се за сваку новину чекало док цео народ „сазри“, ми би и данас учили само часловац и псалтир.

Д. Ј. П.

ПРЕДАВАЊЕ ИЗ ФИЗИКЕ

У V. РАЗРЕДУ ОСН. ШКОЛЕ

За ово предавање ваља имати у приправности: једну циглу, један ваљак или дрвену облицу и висак.

Увод. Из пређашњих огледа и нашег разговора када смо оно говорили о равнотежи обешених тела ви знате, која се тачка у телу зове тежиште, шта се то зове равнотежа, као и то, каква може бити равнотежа код обешених тела. Овога ћемо часа да говоримо о *равнотежи подупртих тела.*

Огледи. Ево, наместио сам ову циглу, да стоји на столу овако. — У каквом положају стоји цигла? — Цигла стоји усправљено или у падном положају. — Подметнуо сам под циглу на овом крају један камен. — У каквом положају сад стоји цигла? — Стоји нагнуто, у косом положају. — Подметнуо сам још један камен. — Као што видите, цигла стоји још косије. — Ево да подметнем још један камен. — Шта то би?... Цигла се претури, паде. (Исто пробати и с ваљком).

Да испитамо сад и видимо, докле цигла стоји те не пада, а када опет настаје тренутак, кад она мора да падне. То ћемо учинити помоћу виска који нам. Као што знате, представља падну линију. Но пре тога кажите ми, где је тежиште у овога тела (цигле)? — Тежиште је у средини. — И ако је тежиште у унутрашњости, у средини овога тела, ипак ми га можемо означити једном тачком споља, на средини предње површине, ево овде, где се ове две дијагонале секу. — А где је ослонац када цигла стоји овако у падном положају? — Ослонац је у доњој површини, или цигла је подупрта у доњу површину.

Дај да видимо сад, помоћу виска, у каквом положају стоји тежиште према ослонцу. — Пазите!... Висак нам показује, да тежиште стоји над ослонцем у падној линији, или то се може друкчије и краће казати, *тежиште пада у ослонац.* — Да подметнемо сад под циглу један камен, па да нам она стоји косо, као мало пре. — Ево, висак нам показује, да тежиште опет пада у ослонац, али мало подаље од његове средине а ближе нагнутој страни. Цигла дакле не пада. — Подметнимо још који камен. — Овде нам висак показује, да тежиште пада у саму ивицу од ослонца. Цигла истина још не пада, али се држи веома несигурно. Мало јачи ветар претурио би је (непостојана равнотежа).

Изиђи Петре, па држи циглу у још косијем положају, овако, а ти Никола узми овај висак те да видимо у каквом положају сад стоји тежиште према ослонцу!.. Шта видимо? — Видимо да тежиште пада изван ослонца. — Пусти циглу!... Видите цигла паде. — Зашто је цигла пала? — За то, што тежиште не пада више у ослонац, него изван ослонца.

У коју тачку треба да се подупре цигла па да стоји на једној ножици? — Ваља, да се подупре у тежиште. — Наместимо циглу, да стоји пљоштимице на три ножице, као столица троножац. — Висак нам показује, да тежиште и овде пада у ослонац, а то је у овај троугао, што је ограничен линијама повученим од једне ножице до друге. — Хајде сад, да наместимо, нека цигла стоји на четири ножице до друге. — Хајде сад, да наместимо нека цигла стоји на четири ножице као

сто. — Висак показује, у овом случају, да тежиште пада такође у ослонац, а то је у овај четвороугао — што је ограничен линијама повученим од једне ножице до друге.

Ако наместимо какав терет на једном крају ове цигле, тиме ћемо и тежиште преместити. — Оно више неће бити у средини него ће бити ближе тежој страни. Ево, да метнем овај повећи камен овде, при крају. — Цигла се претури.... Очевидно је и овде тежиште пало изван ослонца, т. ј. изван четвороугла, што смо га овде обележили.

Као што видите, тело може бити подупрто у једној тачци, или у више тачака или у једној површини. Кад је неко тело подупрто у више тачака или у једној површини, тада се обичније каже, да такво тело стоји. А тела, која стоје, могу бити у чврћој или лабавијој равнотежи, и то се зове њихова постојаност, Али у сваком случају тежиште мора падати у ослонац, ако се хоће, да тело буде подупрто.

Закон. Из досадашњих огледа, научили смо овај закон! *Подупрто тело остаће дотле у равнотежи, докле год тежиште пада у ослонац. Ако тежиште пада изван ослонца, тело ће пасти.* (Ово да понове више њих).

Извадите ваше прибелешке, и нацртајте неко тело, н пр. ову циглу и овај ваљак, у разном положају, и означите тежиште и ослонац, и повуците падну линију од тежишта к ослонцу, овако као што сам ја на табли нацртао. Испод цртежа напишите онај мало пре исказани закон.

Сад ваља навести неколико примера из живота и водити о њима разговор, да се боље запамти исказани закон, као: За што се лако скотрља кугла или лопта са врло мало нагнуте површине? — У Пизи, а то је једна варош у Италији, има једна кула, што стоји косо (нацртати на табли). По коме се закону она држи те не падне? — Окрени леђа дувару и прилепи се право уз дувар, па пробај, да се што више савијеш напред! — За што у мало не паде? —

Окрени десну страну свог тела дувару и прилепи се право уз дувар, опружи леву ногу, дижи је сад у вис!... За што не може?

На коју се страну нагињемо, кад идемо низ брдо а носимо какав терет пред нама? —

Када се нагињемо десно а када лево? —

За што човек није тако сигуран, кад стоји на једној нози као кад стоји на обе? —

За што лакше падају високи, нагнути предмети, наго ниски што стоје право? —

Ив. Батав.

ЗЕМЉОПИС КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ЗА III РАЗРЕД ОСН. ШКОЛЕ

НАПИСАО **В. Карић**, ПРОФЕСОР

(ПРОДУЖЕЊЕ).

V Нејасности. Од како је педагошка група науке добила своје право место међу наукама, позната је аксиома да деци треба казивати, тако рећи, све њиховим језиком; треба им казивати тако, како ће најлакше резумети оно о чему им се говори. Све што се пише или говори, деци, мора бити тако јасно, да се никако друкче не може причати, него онако, како је написано или казано; ништа не сме бити двосмислено, на шта би се могло дати два или више одговора. Ко је год нешто потеже казивао деци својој или туђој, могао је се уверити да је то заиста тежак посао, и да ту треба доста вештине у показивању. У томе се баш и састоји највећа одликујућа особина писаца дечије литературе, да су вешти у популарисању науке. У колико писац овог Земљописа има тог дара, видеће се из овог што следује.

Међу нејасне речи и реченице, по мом мишљењу, спадају ове: природна и непри-

родна граница. Једна трећина границе вуче се према рудн. окр. а две трећине према Крагуј. окр. (стр. 2) Тамници; врве. На искрај вароши, Сваки у свом окр. стане жарити и палити, народ тако глобити и мучити. Према рудн. окр. на зап., граница јако кривуда и личи на слово З. Идући са сев, на југ она почиње западно од Букуље, па пошто појаче засече у окр. Крагуј. и пресече Јасеницу, враћа се нагло и пење на највиши врх Рудника. Силазећи отуда још једном засече у овај округ, и враћајући се пресеца реку Гружу и иде њеном западном водомеђом до Мораве ниже утока Ибарског" (стр. 28). Чудеса од јасности!! „Само да у народу одрже непогашену искру одушевљења, искру, која се за минулих девет год. беше распламтела у онако величанствен огањ, који поче осветљавати све српске земље (стр 82) Зар није ово дивно казано?! На глави носи се шубара негде *од целе* негде од ошишане јагњ. коже. Бирчанин је био Турцима *трн у оку*. Но сав свој леп глас Вујица је помрчао мучким убиством Карађорђа. Војевао је (Добрњац) *под Миленком*. Кирџије са биволима. Кућа по новом укусу (као да се једу). *Ниш је столица* владичанска.

Осим ових нејасних речи и реченица, има их још доста у овој књизи, но ја мислим да је ово довољно па да се види оно што горе рекох и каким је слогом књига написана.

Да видите сад како је се изразио референт о овом делу:

„Дело је израђено по прописаном програму." „Дело је г. Карића, као што сам већ поменуо, удешено и за учебник и за помоћну књигу за учитеље . . . . . само би ваљало пре него што се даде у штампу учинити ове поправке"..... Те примедбе референтове и поправке изложићемо мало ниже. Сад да видимо шта је Главни Просветни Савет одлучио. Он је одлучио: „Да се ова књига, која је написана да буде и за ђаке и за учитеље не може усвојити. Треба да се напише засебна књига за ђаке а засебна за учитеље. *Они за ђаке треба да буде написана по програму, да буде мања и стилом удешеним за децу.*"

27. Фебруара спроведен је „Земљопис за III раз. осн. школе" са писмом г. д-р Бакића, Главном Просв. Савету;„ да је г. Карић извршио све исправке у томе делу по примедбама Главног Просв. Савета те је ово дело удешено да буде само за ђаке."

Одлучено према томе: да се дело штампа о државном трошку; да буде учебник и да се писац награди са 1000 дин. Између осталих, референт г. д-р Бакић учинио је ове примедбе: „Да се стил који је овде, онде потежак изашао, удеси тако, да садржина буде разумљивија за децу. А то ће се постићи, ако се сложене и теже реченице сведу на простије и краће; ако се непознатије речи замене непознатијим, или бар да се разјасне, макар и у загради; и ако се изоставе речи које имају преносно значење, јер их деца не могу лако разумети. Да би се ово, што овде поменух боље разумело (а на захтев Гл. Просв. Савета) навешћу за то неколико примера, из којих ће се видети, шта је теже исказано те би га ваљало јасније изложити" „Што се тиче садржине у томе је писац стручњак и у школи и у књижевности"

Референат:

„Југозападна граница иде реком Увцем само донекле, а кад га остави *пошне се* на Јавор и Голију, силази по том са ових планина у реку Рашку, иде њоме до ушћа јој у Ибар, а после и уз саму ову *реку, коју* кад остави, пење се на Копаоник, па иде даље, све водомеђом Ибра и Ситнице с једне а Мораве с друге стране; пресеца на послетку, Мораву, више села Давидовца, и

Писац је овако исправио:

„Југозападна граница иде реком Увцем само донекле, а кад га остави, *пење се* на Јавор, и Голију, силази по том са ових планина у реку Рашку, иде њоме до ушћа јој у Ибар, а после и уз саму *ову реку. Кад остави* Ибар, пење се Копаоник, па иде даље, све водомеђом Ибра и Ситнице с једне а Мораве с друге стране; пресеца, на послетку, Мораву, више села

пење се на св. Илију, повиши планински врх и најјужнију *тачку Србије;* Одавде па за мало на исток, иде водомеђом Мораве и Пчиње.»	Давидовца и пење на св. Илију, повиши планински врх и најјужнију *тачку Србије.* Одавде па за мало на исток, иде водомеђом Мораве и Пчиње.“ Стр. 144.
Референт: „Сам Копаоник, то је џиновски скуп небројених високих коса, висова и заравни, свеколико надвишених Милановим Врхом на Сухоме Рудишту.“	*Писац је овако исправио*: „Сам Копаоник, то је џиновски скуп небројених високих коса, висова и заравни, свеколико надвишених Сухим Рудиштем.“ Стр. 147.
Референт: Са источне стране, граница иде према Смедеревском округу, од Великога Луга до Дунава, *не држећи се* готово нигде никаквих природних белега.“	*Писац*: „Са источне стране граница иде према Смедеревском округу, од Великог Луга до Дунава, *и нема* готово нигде никаквих природних белега.“ стр. 2.
Референт: „Како је (Сима Марковић) био и прилично писмен, то је по народним пословима слат Русима, најпре (1809) у Букурешт а после (1811) и у сам Петроград.“	*Писац*: „Како је био прилично и писмен, то је слат Русима да тражи помоћ, најпре (1809) у Букурешт а после (1811) и у сам Петроград“ Стр. 13. Овде изгледа као да је и Букурешт руски и да у њему живе Руси као год и у Петрограду.
Референт: „Доцније, кад све војводе буну напустише а већина и земљу остави, пређе и Сима у Срем.“	*Писац*: „Доцније, кад све војводе буну напустише а већина и земљу остави, пређе и Сима у Срем.“ Стр. 13. Са свим исправљено!!!!!!
Референт: „Но сав свој лепи глас Вујица је помрчао мучким убијством Карађорђа“....,	*Писац*: „Но сав свој лепи глас Вујица је помрчао мучким убијством Карађорђа“..... Стр. 21.
Референт: „Чим се прочуло за буну одметне се и смедеревска нахија“	*Писац*: „Чим се прочуло за буну одметне се и смедеревска нахија,“.... стр. 20
Референт: „Рудник је извориште многим рекама, и ако већина њихова тече кроз овај округ само малом дужином.“	*Писац*: „Рудник је извориште многим рекама, и ако већина њихова тече кроз овај округ само за мало.“ Стр. 39.
Референт: „Почем је народ доста танкога стања, то је и трговина слаба па и трговаца омање.“	*Писац*: „Почем је народ танкога стања, то је и трговина слаба па и трговаца омање.“ Стр. 40.

Референт:	*Писац:*
„Отуда је родом Јово Курсула, позната народна јуначина.“	„Отуда је родом Јово Курсула позната народна јуначина.“ Стр. 46.
Референт:	*Писац:*
„На послетку изразе: „Аустро-Мађарска“, „буна“, ваљало би заменити обичним изразима: „Аустро-Угарска“, „устанак.“	„Аустро-Мађарска“ „буна.“

VII. **Погрешке у језику.** Речи „за“ и „то“ негде раставља а негде саставља. „За то су на њима подигнути мостови..... Стр. 3. „Зато измакне нешто“..... Стр. 43. „Зато кад стигне у Поцерину.“....

Тако: „на ново“ и „напово“ стр. 42 и 43.

Дахије негде пише са малим а негде великим словом. „Кад то Дахије видеше“... Стр. 9.

„Они се назову дахијама.“ Стр. 10.

„По што „стр. 2. и „пошто“ стр. 15.

„Нањ“ стр. 51.

Стр. 16. „најновији друм што пресеца овај округ, иде крај Дунава.“ Место: поред или покрај Дунава.

„До саме вароши *а са свим на Дунаву* диже се град„.....

„До некле“ стр. 46. и „донекле“ стр. 47.

„Иде за мало водомеђом.“ Шта ће ово „за“?

„По именце“ страна 48. и „поименце“ стр. 144.

„Западна Морава“ стр. 22. а „западна Морава“ стр. 84.

„Умр'о свуда пише: умро.

„старој Србији“ стр. 125. а „Стара Србија“ стр. 70, 77.

„Ни где“ стр. 132. „По негде“ и „понегде“ страна 135. „Моравском“ стр. 126 и „моравске“, „моравску“ стр. 132. „Прокупље мала *варошица* на левој обали Топличкој.“... Стр. 134. „Бела Паланка“ на левој страни нишавској“... Стр. 144. „Ћупријски“, „јагодински„ итд. итд. итд.

(свршиће се).

ЧЛАНОВИМА ОДБОРА
за израду пројекта реорганизације основних школа

Главни Одбор учит. удружења добио је ово писмо:

О вашем предлогу у 15. бр. „Учитеља“ упућеном Одбору за састав пројекта о реорганизацији основних школа, ево шта ја мислим:

1. Тешко је саставити пододборе, јер су чланови удаљени један од другог, па се не могу састајати;

2. Незгодно је радити самостално поједине одељке за себе, јер су многи у зависној свези један с другим. Не може нпр. један радити на програму, док не зна са колико је разреда оставио школу други, који је на овоме радио. Или нпр. не може један радити однос школе према срезу, док не зна у какав је однос други ставио школу према општини итд.;

3. С тога сам мишљења, да сваки члан одбора, у колико који може и уме, ради на целом пројекту уз припомоћ својих оближњих другова и да се претресу на збору. Чланови одбора нека прикупљају и мишљења осталих учитеља — учитељица, која ће послужити као грађа одбору за пројекат.

Поред овога да сваки члан одбора стави у нарочити задатак, да један део пројекта према предлогу Гл. Одб. разреди с резер-

вом да га дотера и поправи према осталим деловима пројекта. Чланови одбора нека се међу собом дописују о овоме:

4. Најбоље би било, кад би се чланови одбора о ускршњем одмору у једном месту састали и саставили нацрт пројекта, који би се одма штампао, и тиме изложио критици. Тако би се до састанка учитељске скупштине чула и остала мишљења о реорганизацији осн. школа, те би на тај начин и пројекат био бољи и потпунији.

Но ако се чланови одбора не могу састати о ускрсу, онда да то учине бар на десет дана пред састанак скупштине у Београду и тамо према својим нацртима за пројекат, према мишљењима осталих чланова и према ономе што је се путем штампе претресало, да израде пројекат, који ће се поднети учит. скупштини на претрес.

Према свему горњем, ја ћу радити, у колико умеднем и могнем на целоме нацрту пројекта, а поред тога нарочито ћу обрадити према вашем предлогу: *„однос школе према осталим властима.“* Под овим разумем: однос школе према општини, срезу и држави; школски надзор.

Јов. Д. Јовановић,
учитељ.

Вести о учитељском удружењу

Главни Одбор учит. удружења приредио је у просторијама гостионице „Хајдук Вељка“ село са игранком 10 ов. месеца. Суделовали су: „Певачка дружина „Корнелије“ под хороводством г. Ладисл. Штирског — певањем; г. М. Цветић, редитељ кр. срп. народ. позоришта — декламовањем; г. М. Мићић, великошколац, — гуслањем; г. Спалајковић, великошколац — свирањем на виолини. Чиста прихода било је 317 динара.

Збор у Крушевцу држао је 2 Децембра пр. год беседу са игранком у корист учитељског удружења. Било је чиста прихода 208 дин. Половину у 102 дин. послао је Пододбор Глав. Одбору сагласно друштвеним правилима.

Збор за срез и варош Параћин. На своме другом састанку од 5 Фебр. предавао је П. Шрепловић, уч. *„о разломцима у I раз. осн. школе“* По свршеном овом раду говорило се о томе како треба предавати рачун у I раз. Али како Пододбор није послао одлуке, то их и не можемо објавити. На трећем састанку од 15 Фебр. држао је предавање Светислав Поповић, учит. из српског језика у IV раз. осн. школе (о чему?). Тада су се уписале за чланове: г-ђа Ст. Шљивићка учитељица и г-ђица Милева Миленковићева учит. из Видова.

Збор брзопаланачки. Броји 10 редовних чланова. На другом састанку, који је био 15 Фебр. држао је предавање у I. разр. из српског језика *„о разликовању гласника и сугласника“* г. Петар А. Јосимовић, учитељ уровички.

Збор лесковачки имао је до сада *пет* редовних састанака и *један* ванредан. На сваком састанку држано је по једно предавање у разним разредима. По савршеном раду износили су предавања на критиковање. На последњем састанку претресана су нека питања из „реорган. осн. школа.“ Резолуције овога збора о овој ствари донећемо.

БЕЛЕШКЕ

Оморика. У I броју овогодишњег „Тежака“ изашао је опис оморике, нове феле дрвећа што у нас на мало места расте у Ужичкој: по Заовинама, испод Црвене Стене и на брду Јањцу више Штуле, а по казивању људи има је и у оближњој Босни

и у Црној Гори. У том спису, који је пропраћен и сликама оморике и друга два оморици најсроднија четинара, изложене су разлике које постоје између оморике и другог дрвећа а осим тога наведено је оно што се могло за сад о оморици дознати а што неће да буде све, што наш народ о том дрвету зна. Вредно би било, да се још и ово дозна: како ниче оморика, како расте за млађе доба, како касније, колика може да нарасте, колико може да живи, од које употребе може да буде, да ли она свуд то име носи и шта замишља народ о том имену. Ово би последње важио било дознати с тога, што на нашем славенском југу имају још три имена, који нас опомињу на оморику и то мо̀лика, му̀ра и му̀ника. Мо̀лука је једна од најлепших четинара што у Европи расту, а нађена је најпре на Перистеру у Македонији, касније у Црној Гори, где се тако и зове, а најзад у Бугарској, где ју народ око Рила Му̀рам називље. Му̀ника — тако названа у Ужичкој, сродна је са црнобором; има је у нас нешто око Негви̂на, по више у Црној Гори на Јастребици, а од скора је нађена у Босни, где је пространа „Прењ планина“ му̀ником обрасла.

Да ли би се могло што више да дозна о горе побројаним особинама оморике и о именима што опомињу на оморику? А ко би то могао боље дознати него наши учитељи, којих као оно марљивих мрава свуд има а и који су често у приликама да до ситница проуче природу и друго што у околини места, у које их је судба бацила. Тим пак могли би да користе и науци и себи: науци тим што би износили на јавност оно што би кад дознали, а себи, што би у пријатном проучавању свога завичаја заборавили на осаму своју и на стегу свога племенитог али и доста мучног учитељског посла.

ИЗЈАВА

На силна питања, која ми стижу и из Београда и из унутрашњости: *шта је са „Српчетом“?* изјављујем ово:

Откако је г. Медецијан, нови издавач и власник „Српчета“, отпуштен из напредче штампарије, он је престао и да издаје „Српче.“ Све моје наваљивање да га продужи остало је безуспешно. Покушавао сам и да примим „Српче“ на се, и мимо воље, само да не престаје лист барем до краја године, док се не одужимо претплатницима; па ни ту нисмо могли доћи до споразума. За тим сам чекао док он своје приватне ствари уреди, будући у нади, да ће га барем онда продужити. Но од свега тога од половине Децембра па до сада не би ништа, *нити ми ишта даје наде*, да ће штогод бити, и да ће се „Српче“ наставити.

Осуђујући овакав поступак г. издавача и жалећи јако што се ово десило под мојим уредништвом, изјављујем: да *престајем бити уредник „Српчета“* и скидам сваку моралну одговорност са себе а претплатнике и скупљаче упућујем на г. издавача, нека се с њиме кусурају како знаду.

У исто време јављам уредништвима појединих новина, која су била тако добра те су нам свој лист слали у замену, да ми престану слати више своје листове, благодарећи им топло на досадашњици.

Праштајући се овим с читалачком публиком „Сречетовом“ благодарим и њој веома на досадањој пажњи и молим је, да ми опрости: прво, што ми ни једне године „Српче“ није било како сам желео да буде, и друго, што ове године, када сам мислио да ми буде најбоље, — оно умире и не одуживши се читаоцима.

У Београду 7 Фебруара 1887.

Уредник „Српчета“
Ј. Миодраговић.

Одговори уредништва.

Ст. В. — *Д. Крчин.* Примљено 5 дин., претплате.

Ст. Ст. гимназисту — *Свилајенац.* Примљено 1·25 дин. претплате.

Ж. М. — *Б. Башта.* Примљено 5. дин. претплате.

Срп. Читаоници — *Париз.* Примљено 3 форинте.

В. Т. — *Наупара.* Примљено 5 динара претплате.

С. Ф. — *Б. Паланка.* Примљено 4 дин. претплате.

К. А. — *Ваљево.* Примљено 20 динара предплате за вас С. Ш, С. Ј, Т. Ј, и Ст. П.

М. Г. — *Уб.* Примљено 30 дин. погодишње предплате за вас, В. П, Р. Д, Ђ. К, г-ђицу Л. Вл. и тамош. школу и 7·50 дин., улога од 5 чланова тамош. збора. Са остатком новаца учињено је по вашем писму. Љутите се на нас а верујте, без узрока, јер одговори излазе по реду и онолико колико их стане у који број, а оно друго се задржало туђом кривицом.

А. П. — *Мокрања.* Примљено 10 дин. од који 6 задржато за „Учитеља“ а 4 динара дато за „Малу Србадију.“

Љ. М. — *Копљари.* Примљено 5 динара претплате.

Л. К. — *Водица.* Примљено 5 динара претплате.

Ј. Т. — *Пауне.* Примљено 5 дин. претплате за тамош. школу.

К. Ј. — *Степојевац.* Примљено 5 дин. претплате.

М. Б. — *Осаоница.* Примљено од г. Н. Н. адвоката 5. дин. претплате за вас.

Р. П. — *Шабац.* Примљено 5 динара претплате.

Г-ци Д. П. — *Пожаревац.* Примљено 5. дин. претплате.

Ц. Р. — *Пожега.* Примљено 13·50 дин за послатог повезаног „Учитеља“ добрињској школи.

Г-ђи Ж. Г. — *Лесковац.* Примљено 22·25 динара улога.

Н. Б. — *Уровица.* Примљено 5 динара претплате.

А. Г. — *Лапово.* Примљено 12 динара претплате.

М. Г. — *Уб.* Примљено 5 динара претплате и 13·50 дин. улога од 9 чланова тамошњег збора.

НА ЗНАЊЕ

I. Који претплатник „Учитељев“ има **4-ти** и **10-ти** број у дупликату лепо се моли, да пошље редакцији, јер нема ни једног комада, а траже се.

II. Известан број комада „Учитеља“ од 1884 и 1885 године лепо је повезан и ко жели набавити бројеве повезане нека пошље новац редакцији по раније објављеној цени (види бр. 2 „Учитеља“ пр. год.)

III. Часништво бивших месних зборова умољава се, да своје старе рануче прегледају, доведу у ред и пошљу што скорије заједно са готовином, ако је има, јер од 1 Августа пр. год. настао је нови рад око удружења.

IV. Редакција „Учитеља“ од 1. Нов. пр. год. премештена је у **Скопљанску** улицу до „Руске круне.“

Редакција.

Власник и издавалац „Учит. удружење“

Одговорни уредник **Никола Р. Поповић**, учитељ

Краљ.-српска државна штампарија